

Herrarbetsvandringar

Dalarna var tidigt överbefolkat, från 1500-talet tvingades många av landskapets invånare söka sig bort på arbete. Man gick på herrarbetsvandringar till Stockholm och andra större städer – herrarbete kallades det eftersom man arbetade åt «herrar», det vill säga folk som kunde betala. Kring 1800-talets mitt kunde upp emot 4 500 personer delta i arbetsvandringarna, de allra flesta från övre Dalarna.

Man drog iväg kring 1 maj. Vandringen på cirka 40 mil tog omkring en vecka, ungefär lika många kvinnor som män deltog. Till slåttern måste man hem till Dalarna, men framåt hösten var det dags för en ny arbetsvandring. Många gick också en extra vända fram och tillbaka för ett husförhör, ett bröllop eller annan viktig händelse på hemorten.

Dalfolket var uppskattad arbetskraft, flitiga och pålitliga arbetare. Männerna var ofta timmermän, snickare, vedsågare medan kvinnorna kunde arbeta som roddare, mursmäckor eller trädgårdskullor.

Visa hänsyn

Dalkarlsvägen har en varierad sträckning – leden går genom allt från storskog till odlade och bebyggda trakter. Det gäller att vi som vandrar visar hänsyn mot såväl människor, som djurliv och växtlighet efter vägen.

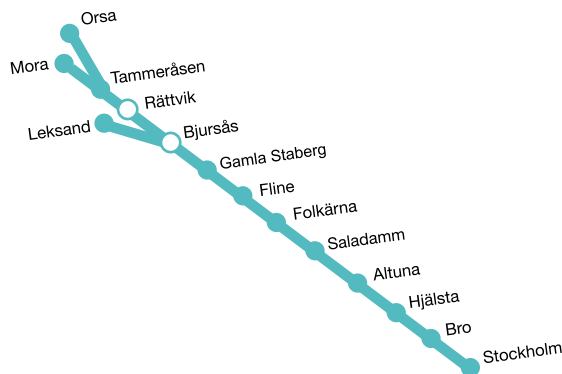

dalkarlsvagen.se

text: TINA WESTERLUND, JAN-OLOF MONTELIUS, layout: FORMATA, foto: JOHAN ÖMAN, MORA BYGDEARKIV, illustration: INGRID FRÖLICH, karta: © METRIA 2015, medgivande: H:204/05981 tryck: STRÄLINS • 2015 tryckt med bidrag från DALARNAS FÖRNINGENS OCH HERBEGGSFÖRBUND

Väghistoria

Dalkarlsvägen var från början alla de stigar och vägar som dalfolket använde sig av på sina herrarbetsvandringar. Många av dem är idag utplånade – överbyggda eller igenvuxna, men mycket finns kvar och ingår i det som idag är den moderna Dalkarlsvägen.

Glöm inte kartan!

Dalkarlsvägen är mestadels väl skyltad, men genom tätorter saknas markeringar helt*, även andra delar kan vara omarkerade.

En bra karta är *Lantmäteriets terrängkarta*:

• kartblad 648 Leksand

* Omarkerat: Genom Rättvik. Markeringar börjar vid Hantverksbyn mot Söderås.

följ oss på Facebook!

info@dalkarlsvagen.se

dalkarlsvagen.se

Sträckning • 33 km

- ▶ Rättvik (0 km)
- ▶ Lerdal
- ▶ Gärdebyn
- ▶ Söderås (7 km)
- ▶ Igeltjärn (12 km)
- ▶ Mårtanberg (15 km)
- ▶ Mårtanbergshyttan
- ▶ Sör Bertilsbo (21 km)
- ▶ Rällsjöberget
- ▶ Axmor (25 km)
- ▶ Kallesbacken
- ▶ Bultbo (29 km)
- ▶ Baggbo
- ▶ Hagen
- ▶ Bjursås (33 km)

Dalkarlsvägen

DALFOLKETS HISTORISKA VANDRINGAR MELLAN DALARNA OCH STOCKHOLM

Sevärdheter

- ▶ **1. Rättviks samhälle.** Rättviks samhälle växte upp när järnvägen drogs fram på 1890-talet. Vid Siljans strand ligger Rättviks kyrka från medeltiden, med gamla kyrkstillarna i timmer. Nära kyrkan ligger den stora hembygdsgården, med byggnader från 1500- och 1600-talen.
- ▶ **2. Gärdebyn, Altsarbyn och Söderås** är byar där vi ser exempel på gårdar med många tillhörande hus enligt gammal byggnadssed.
Byarna ligger i ett öppet odlingslandskap på sluttningen ner mot Siljan.

Vägbeskrivning

«Jfrån Bjursåhs tog jag genaste och nya vägen til Rättvik som var backug och stenig och uphölt mig nästan hela dagen», skriver Anders Tidström, som reste från Bjursås till Rättvik 1754.

Från Rättviks centrum till Söderås är det asfalt, resten av etappen – som bitvis är rätt kuperad – är det grusväg och stigar.

Vid Igeltjärn finns en fin rastplats.

Vägen kallas också Linnévågen, eftersom Carl von Linné färdades här på sin Dalaresa 1734.

Skala 1:125 000 ■ 1 cm på kartan = 1 250 m

- ▶ **3. Offerkast** på vägens södra sida. Sägner berättar att en karl slog vad om ett halvt dussin liar att han kunde springa från Mårtanberg till Söderås. Han stupade där minnesvålen ligger. Den vandrare som kastar en kvist där blir inte trött, säger traditionen.
- ▶ **4. Mårtanberg**, omnämnt i en fäbodinventering 1663. När Carl von Linné passerade här 1734 lät han hästen beta på gårdstunet vilket retade bonden som kom emot besökarna med yxan *«angripandes oss såsom våldswerkare, säjandes sig straxt skola skaffa soll på oss genom sina wänners hopkallande. Hos honom help hwarken raison, vår nöd, betalning eller öfwerenskommande, utan endast hans högmods principium.»*
- ▶ **5. Mårtanbergs koppargruvor**, med fyra stora gruvhål, var i drift 1753–1823. Malmen bearbetades i Mårtanbergshyttan.
- ▶ **6. Sör Bertilsbo** är en väl bibehållen fäbodmiljö med ålderdomlig bebyggelse, bevarade tegar, rösen och stengårdsgårdar. Den omnämns i en skattelängd från 1539, fäboddriften upphörde 1954.
- ▶ **7. «Kungsstenen»** på Rällsjöberget bär Gustav III:s monogram och datum «ANO 1786», men kungen passerade aldrig här på sin Dalaresa 1788. Kungsstenen är troligen ett minnesmärke över ett vägbygge.
- ▶ **8. Axmors fäbodställe** omnämnt i en fäbodinventering från 1663.
- ▶ **9. Hagen** har en milsvid utsikt. I backen ner ligger «Sveriges minsta bystuga» i ett gammalt transformatorshus, en så kallad «dalkulla».
- ▶ **10. Bjursås.** Bjur är ett gammalt ord för bäver. Förr var Bjursås känt för sin skotillverkning. Kyrkan är från 1790-talet. Sagokonstnären Einar Norelius bodde under många år vid sjön Rog.